

Valentin Bernard JESTŘÁBSKÝ

*** 1630 Ostrava**

† 26. 12. 1719 Říčany u Brna

Autor česky psaných věroučných a morálně vzdělávacích spisů pro lid a latinsky psaných rozsáhlých souborů kázání.

Psán těž Jestřábský, Jestřábecký, podle rodiště Moravo-Ostravský; některá svá knižně vydaná díla označil jako práce „od jednoho faráře dioecesis Olomucensis“ (někdy s dodatkem „moravo-ostravského“), resp. „ab uno parochorum dioecesis Olomucensis Moravo-Ostraviensi“. Po otcově smrti odešel z Ostravy na studia do jezuitské koleje v Uherském Hradišti, kde byl jeho učitelem svobodných umění M. Lassota a v rétorice ho vzdělával J. Kruger. Teologii studoval v Olomouci, na kněze byl vysvěcen 1663. Jako kaplan působil dva roky v Lošticích a 1665-67 ve Střelicích na Brněnsku. Od března 1667 byl farářem ve Veverské Bítýšce u Brna, kde teprve v posledním dvacetiletí svého dlouhého života začal tiskem zveřejňovat svá díla. Zemřel náhle v Říčanech, pohřben byl ve farním kostele ve Veverské Bítýšce.

Pro kněze své diecéze psal J. latinsky rozsáhlá díla homiletická, v nichž těžil jak ze svých životních zkušeností, tak z hlubokých znalostí latinské i české literatury. Z české literatury uváděl mj. práce Balbínovy, Pešínovy, Hájkovu Kroniku českou, cestopisy Prefátův, Harantův ap., využil i překladů Veleoslavínova, Kocínova a spisu Respublica Bohemiae od exulanta P. Stránského. Homiletickou tvorbu J. představují třídílný soubor Opus novum tripartitum concionum moralium (Nový třídílný spis mravoučných kázání) a dvoudílný Concionator extemporaneus (Improvizující kazatel). Česká tvorba J. byla programově určena prostým venkovským lidem. Literárně nejhodnotnější je próza Vidění rozličné sedláčka sprostného, která byla dlouho v oběhu také v opisech. Líčí, jak sedlák za doprovodu anděla, který ho poučuje podle zásad katolické mravouky a věrouky, prochází různými prostředími tohoto i nadpozemského světa a poznává jeho hrůznou podobu.... Také ostatní česká díla J., jako je např. Knížka pobožná o svatých anjelích, Stellarium novum, to jest Knížka pobožná o blahoslavené Panně Mariji, Kazatel domácí proti sedmi hlavním smrtedlným hříchům... nebo Katechismus domácí pod titulem a způsobem rozmlouvání hospodáře s hostem, mají tematiku věroučnou a mravoučnou. Pro názornost a účinnost výkladu užívá J. kazatelských prostředků, některá díla jsou psána v dialogické formě. Historicky dokumentární hodnoty dnes nabývají pasáže zpodobující dobový lidový život a mentalitu, z hlediska textové výstavby je

pozoruhodný J. způsob práce s exemply. I když J. sloužil svými spisy především utužování katolictví, nelze přehlížet druhou stranu jeho úsilí: cílevědomou snahu o kulturní povznesení prostého člověka doby pobělohorské, stranění znevolněným sedlákům, udržování tradice dobré literární češtiny i v době „temna“ a vlastenecký postoj.

KNÍŽNĚ:

Knížka pobožná o svatých anjelích... (*Olomouc 1699, Opava 1717*)

Stellarium novum, to jest Knížka pobožná o blahoslavené Panně Mariji.. (*Olomouc 1701*)

Kazatel domácí proti sedmi hlavním smrtedlným hříchům... (*Brno 1709*)

Colloquium parthenium super canticum B. V. Mariae Magnificat. To jest: Rozmlouvání duchovní svatého Josefa s blahoslavenou Pannou Marijí na její svatou píseň Velebí duše má Hospodina etc. (*Brno 1710*)

Vidění rozličné sedláčka sprostného. To jest: Vypsání obyčejův a mravův i činův lidských... (*Opava 1710 nebo 1716, 2. vyd. 1719*)

Colloquium ss. senum super canticum s. Simeonis. To jest: Rozmlouvání duchovní svaté Anny prorokyně s sv. Simeonem na svatou píseň jeho Nyní propouštíš služebníka tvého... (*Brno 1711*)

Opus novum tripartitum concionum moralium... 1-3 (*Brno 1712*)

Katechismus domácí pod titulem a způsobem rozmlouvání hospodáře s hostem... (*Olomouc 1715*)

Concionator extemporaneus... 1, 2 (*Vídeň Brno 1717*)

EDICE:

Vidění rozličné sedláčka sprostného (1973, ed. M. Kopecký)

PŘEDVÁLEČNÁ LITERATURA:

J. V. Novák: *O literární činnosti V. B. J.*, ČČM 1889; K. Eichler: *V. B. J., farář a spisovatel (1630-1719)*, *Obzor (Brno) 1890+* in *Paměti panství veverského (1891)*; S. Souček: *Komenského „Labyrint“ u nás a v cizině*, *Archív pro bádání o životě a díle Jana Amose Komenského 1924*; V. Martínek in *Literární život slezský (1925)* + *Rozmlouvání hospodáře s hostem*, *Černá země 4, 1927/28* + *Zapomenutý Ostravan, 34. výr. zpráva čes. stát. gymnázia v Mor. Ostravě 1930/31*; A. Neumann: *Vlastenectví v promluvách faráře V. J. (1630-1719)*, *Věstník Jednot duchovenstva, brněnské a olomoucké, 1935*.

PhDr., Zdeňka Tichá, CSc. v Lexikonu české literatury (zkráceno)